

Kapcsolódó

cikk online

„...legyőztem a betegséget, és legyőztem a halált..”

Bánfalvi Attila

A fenti büszke kijelentést *Paul Gascoigne* egykori futballista tette, miután súlyos alkoholproblémái miatti terápiában vett részt. A betegségekkel, kezelésekkel és a gyógyulással kapcsolatos szokásos, már-már közhelyes kifejezések jelennek meg itt: a győzelem, a háttérben az esetleges vereséggel (X. Y. celebritást *legyőzte* a rák, vagy *elvesztette* a küzdelmet a rákkal stb.), azaz a harc, sőt háború kifejezései vel írjuk le, ragadjuk meg az orvoslás folyamatát. Talán fel sem tűnik, de gyakran olyan, mintha harctéri tudósításokat olvasnánk. Hiszen *harcolunk* az új járvánnyal, *megvédjük* az egészségünket, vagy magunkat a betegségtől, terápiás *fegyverzettel* vannak az orvosok *felvértezve*, amellyel *elpusztítják* a kórokozókat. De emellett *erősítjük* testünk *védelmi rendszerét*, melynek következtében *ellenőrzés alatt tartjuk* a betegségfolyamatokat; amelyhez olykor *invazív beavatkozások* kellenek, vagy az orvos *utasítására* (parancsára) kell gyógyszereket szedni, melyek olyan újabb és újabb tudományos *átörések-ből származnak*, amelyek *munícióval* látják el a betegségek ellen *heroikus küzdelmet folytató* orvosokat (1). Ezekből a mindennap újra és újra felbukkanó leírásokból az következik, hogy a *gyógyítás háború*, a hadszíntér a beteg teste, az orvos pedig tisztként vezényli a betegség-ellenség elpusztítására hivatott egészségügyi hadsereg katonáit, akik a legújabb, legkorszerűbb technikával, fegyverzettel felszerelve küzdenek az egészségügyi intézmények lövészárkaiban, miközben a háttérben a muníciót szolgáltatja a harcoló alakulatok számára.

Természetesen a gyógyítás nem háború, az orvos nem harcos, a beteg teste pedig nem harctér.

Mégis, amikor metaforát használunk – ez esetben a háborúsat –, akkor egyszerre érezhetjük, hogy „milyen találó!”, mennyire megragadja és kifejezi, hogy miként működik a mai nyugati medicina, és persze belátjuk, hogy mindez hamis, szó szerint nem igaz. De a metafora nemcsak leír, megragad, hanem fel is szólít: „Nézd így a dolgot, mert fontos belátásokra jutsz a természetét illetően!” Azaz, a militáns metafora alakítja, formálja is tekintetünket, ami a medicina kulturális helyzetét illeti. „A katonai metafora újraakasztja a klinikai interakciókat, az orvos-beteg viszonyt az orvos-betegség kapcsolattal váltja fel. A megerősítés helyett a páciensek a »csatater« és saját kezelésük szemléltetőivé válnak. Sokan kényelmetlennek érzik, ha azt mondják neki, hogy »harcolniuk« kell a túlélésért. Ráadásul, a katonai metaforák szükség-

szerűen »maszkulinok, hatalomra alapozottak, paternalisták és erőszakosak« (2).”

Ha összehasonlítjuk a klasszikus medikális paradigmát – amely a hippokratészi-galenoszi és a ma alternatívnak tekintett medicinákat is magában foglalja – a 20. századival, akkor a terápiában rejlő fő különbségek a következők (3):

Klasszikus paradigma	20. századi paradigma
személyes higiéné/ prevenció	a betegség kezelése
törődés, ápolás	az ok megsemmisítése, kúra
a természet gyógyító erejének támogatása	gyakran aktívan szem- ben áll a természettel
gyengéd, gyakran növényi, étrendi	gyakran agresszív, kémiai
„természetes” (ne árts)	„mesterséges”
a kezelés hatásosságát a beteg és az orvos egyenként értékeli	a <i>kimenet</i> hatásosságát az orvos méri és állapítja meg

Ebben az összevetésben feltáruló eltérések abban foglalhatók össze, hogy a korábbi és más kultúrákhoz tartozó orvosi rendszerek az egészség visszaszerését a harmónia helyreállításában ragadták meg.

Ettől eltérően a 20. századi paradigma szerint az önálló életre kelt betegség támadja meg a szervezetet, ezért a betörés helye és a támadás iránya rajzolja ki azt a csatateret, amelyen az erőtlenség segítésére siető medicina felveszi a küzdelmet a betolakodóval. „Az első elképzelést, amelyet gyakran a betegség fiziológiai felfogásának neveznek [...] a hippokratészi iskola vállalta fel, amely a betegség eredetét a beteg személyen belül és kívül működő természeti erők közötti egyensúlytalanságban látta. A második nézőpont, a betegség ontológiai felfogása, a betegséget létezőnek tekinti, dolgoknak, amelyek megtámadják a szervezetet és a test különböző részeiben lokalizálhatók (4).” [Különösen érdekesen jeleníti meg a két felfogás keveredését éppen a kettő közötti váltás korában a nagy karriert befutott mesmerizmus, amely részben a modern tudományosság nyelvezetét és fogalmait is felhasználva működtetett egy harmónia felbomlására hivatkozó betegségmagyarázatot. Hiszen az animális magnetizmus elmélete szerint a mágneses fluidum megrekedése, illetve egyensúlytalansága okoz minden betegséget, hogy azután a fluidum előtti akadályok elhárítására alkalmazott terápiával az egyensúly ismét helyre álljon (5).]

A modern medicina és tudományának első, látványosan sikeres korszakát azonban másféle betegségmagyarázatok teszik sajátossá.

Természetesen
a gyógyítás
nem háború,
az orvos nem
harcos, a beteg
teste pedig
nem harctér.

A sydenhami új felfogás után – akinek a számára a betegségek olyan entitások, mint az egyes növényfajok, és ennek megfelelően kellene azokat rendszerezni – mind a patológia-, mind a bakteriologiaelmélet feladta a harmóniához kötött egészség-betegség meghatározást. A virchow-i betegség egy sajátos patológiai abnormalitást jelent, míg a bakteriologiai elméletben a betegség nevét és lényegét a szervezetet megtámadó kórokozó adja. Mind a két „modern” megközelítés ontológiai, ami azt jelenti, hogy a betegség mintegy önálló életet él, jól megkülönböztethető a beteg egyéb testi folyamataitól, nem is szólva életvezetéséről, életmódjáról. Ezzel a harmónia vs. diszharmónia szemlélete kikerül, de legalábbis marginalizálódik a nyugati medicina fő sodrából, és olyan orvosi rendszerekben marad fenn, illetve születik újjá, amelyeket manapság alternatívoknak szoktak nevezni, és amelyek részben éppen ebből az alapvetébeli különbségből fakadóan rekedtek kívül a modern medicinán.

Az így uralomra jutó ontológiaifelfogás nem áll távol a laikus felfogástól, ahogy például József Attila ismert soraiban a rákbetegség éppen olyan önálló, pusztító lényként jelenik meg, mint a diktatúrák:

„Most temettük el szegény Kosztolányit
s az emberségen, mint rajta a rák,
nem egy szörny-állam iszonyata rag.”

A „testét megtámadta az X betegség”, „elkaptam az influenzát”, „rám tört a szorongás” olyan mindennapi kifejezéseink, amelyekben a betegség neve nem pusztán egy komplex patológiás folyamatsor rövidített összefoglalását jelenti, hanem idegenként úgy költözik a beteg testébe, ahogy az „Alien” filmekben (*Nyolcadik utas a halál* stb.) a földönkívüliek szállják meg az emberi testeket; a betegségek olyan különös lények, amelyek a semmiből törnek ránk, nem belőlünk fakadnak. Nem csak a biológiánk számára idegenek, hanem egzisztenciánk számára is. Olyan *azok*, amelyek nem *mi* magunk vagyunk; idegen megszállók.

A betegség e gyakori eltárgyiasítása része annak a kulturális szükségszerűségnek, mely szerint a laikus és a professzionális felfogás nem térhet el nagyon egymástól, különben nem áll elő az az egységes „egészségügyi világkép”, amely elengedhetetlen a gyógyító kapcsolat kialakulásához és működéskéhez.

Ebben a harcias világképben a testre, személyre törő ellenség legyőzésének „militáns” medicinájához olyan tudásfajta illik, amely gondoskodik a harc sikeres megvívásának ígéretét hordozó fegyverzetéről.

Amikor a modern medicina nem imával könnyörög egy felsőbb hatalomnál a beteg gyógyulásáért, elfogadván, ha ama felsőbb hatalom mégis más-

ként dönt, hanem *küzd* a beteg életéért, akkor éppen azért fordul a természet- vagy élettudományokhoz, mert azok egy olyan tudásfajta állítanak elő, amely alkalmasnak látszik ezt a természetet, és benne a betegségeket, uraló attitűdöt működtetni.

Így azonban a medicinának pontosan azokat a vonásait erősíti fel, amelyekben a betegség-ellenesség megfosztatik emberi aspektusaitól. Hiszen hogyan is lehetne *kegyetlenül* harcolni, ha az ellenség mihozzánk lenne hasonlatos (kegyelemre szoruló). Ha a betegségünk egyúttal nem mi magunk vagyunk, akkor a beteg így csak hordozója lesz a harci cselekmények által megcélzott megsemmisítendő betegségeknek.

Abban a mértékben, ahogy egy kicsit belefáradunk az évszázados küzdelembe, már a győztes csaták sem villanyoznak fel bennünket annyira, mint az első nagy győzelmek idején.

És a harci zajban mind többen teszik fel a kérdést: „De hová lett a beteg?» A válasz [...] nyilvánvaló: sehová sem mentek el. Nem tűntek vagy sorvadtak el, de nem temetődték a statisztikai valószínűségek hegyei alá sem, nem redukálódtak egy grafikon hullámvonalára, vagy egy röntgenképen megjelenő árnyéokra, sem egy sejtkulturálemezre. Még mindig itt vannak, még mindig reménykedően néznek fel kórházi ágyaikból, vagy a rendelői asztal felett orvosaikra. Még mindig itt vannak, arra várva, hogy orvosaik újra figyeljenek rájuk, hogy elfordítsák tekintetüket varázskészülékeikről és high-tech játékszereikről, a molekulák és enzimek, valamint a számok halmazai iránti bűvöletüktől. És, hogy tanúi legyenek betegek szenvedésének és szorongásának, és azután azt tegyék, ami enyhíti ezeket. Mindenek előtt pedig, hogy figyeljenek betegek történeteire. És – a történetek közé rejtve – meghallják szíveik gyenge, csaknem meghallhatatlan zörejét (6).”

A szerző: *filozófus.*

E-mail: *banfalvi.attila@sph.unideb.hu*

Irodalom

1. Fuks A. The Military Metaphors of Modern Medicine. http://www.inter-disciplinary.net/wp-content/uploads/2009/06/hid_fuks.pdf (2015. szeptember 11.)
2. Slobod D, Fuks A. Military metaphors and friendly fire. *CMAJ* 2012. doi:10.1503/cmaj.111438
3. Bates D. Why not call modern medicine „alternative”? *Perspectives in biology and medicine* 2000;43(4):502-18. A táblázat szó szerinti átvétel.
4. Cassell EJ. Nature of suffering, and the goals of medicine. *New York: Oxford University Press; 1991. p. 4.*
5. Magyar LA. Szokatlan gyógy módok lexikona. A mesmerizmus. *LAM* 2007;17(10):739-40.
6. Helman C. An amazing murmur of the heart. *London: Hammersmith Health Books; 2014. p. 16.*

Abban a mértékben, ahogy egy kicsit belefáradunk az évszázados küzdelembe, már a győztes csaták sem villanyoznak fel bennünket annyira, mint az első nagy győzelmek idején.